

ODNOS NASTAVNIKA PREMA MUZIČKI NADARENIM UČENICIMA U SREDNJOJ STRUČNOJ ŠKOLI I GIMNAZIJI

Ivana Milošević*

Sažetak

Pored roditelja, škola, odnosno nastavnici imaju presudnu ulogu u prepoznavanju (identifikaciji) darovitih učenika, u njihovom usvajanju osnovnih znanja, izgradnji veština, razvoju samopoštovanja i sposobnosti rešavanja raznih problema. Odnos nastavnika prema nadarenim učenicima zasniva se na ulozi koja se nastavniku u tom slučaju nameće, i njegovoj sposobnosti da tu ulogu u što boljoj meri iskoristi.

Uspešnost ostvarivanja ove uloge u direktnoj je vezi sa karakteristikama nastavnika. Oni bi trebalo da se razlikuju od rutinskih nastavnika i po ličnim kvalitetima. Izuzetno su sposobni, odlikuju se otvorenim, fleksibilnim umom, samopouzdanju su i rade na ličnom i stručnom usavršavanju, entuzijastički orijentisani (visoka motivacija, posvećenost pozivu), talentovani za uspostavljanje socijalnih odnosa sa decom: strpljenje, osetljivost, smisao za humor, komunikacija (Avramović: 2009).

Ključne reči: darovitost, muzički talenat, nastavnik, učenik.

Prepoznavanje muzički nadarenih učenika

Pojedini istraživači, koji su se bavili proučavanjem darovitosti (Bjekić: 1999; Đorđević: 2005; Maksić: 1993; Radoš: 1998. i dr.) mišljenja su da je rana identifikacija darovitosti veoma važna. Identifikacija darovitih postaje naročito složena i odgovorna kada se radi o deci na mlađim uzrastima. Ističe se činjenica da, ukoliko deca nisu rano identifikovana, može da se dogoditi da takva deca ne budu ohrabrivana na odgovarajući način, i zato njihov nivo darovitosti ne postiže svoju tačku razvoja. Postojanje kontrasta između kapaciteta identifikovanih, kod potencijalno darovite dece, i njihovog kasnijeg razvoja leži u osnovnoj razlici koja dolazi od rano obezbeđene povoljne okoline, porodičnih faktora i obrazovnih i profesionalnih mogućnosti. Podrška roditelja i nastavnika predstavlja odlučujući faktor za razvoj talenata darovitih u slučaju starije dece.

Na pitanje kako vršiti identifikaciju darovitih Đorđević (2005), upućuje na procesnu, tj. postepenu identifikaciju. Dinamika razvoja sposobnosti i talenta je vrlo različita i zato nije moguće nekim jedinstvenim postupkom, u jednom kratkom vremenu, to obaviti.

* ivana44yu@gmail.com

Realnost je takva da to što merimo jeste nešto što se od ranog uzrasta do zrelosti stalno menja, pa postupak koji treba da identifikuje takvu osobinu treba prilagoditi promenljivoj realnosti (Ivić: 1988). Maksić (1993) navodi da se darovitost ne može sasvim pouzdano, u određenom momentu, utvrditi kao jedna konstanta nepromenljive veličine, naročito kada su u pitanju deca i mladi. Zato je prava mera i rešenje za probleme identifikacije tzv. procesna identifikacija u širem značenju te reči. Procesna identifikacija, kako joj i naziv kaže, jeste postepeno otkrivanje darovite dece, od najmlađeg uzrasta do njihove zrelosti. Procesna identifikacija znači praćenje dece tokom niza godina, kada se dobija informacija o detetu: o zdravlju, ponašanju, angažovanju u različitim aktivnostima, odnosima sa vršnjacima, roditeljima, nastavnicima i dr. U takvim uslovima, identifikacija darovitih je dinamična i pouzdana. Takva identifikacija omogućava i određeno "vođenje" darovitih do postignuća za koja su oni sposobni.

Nastavnici muzičke umetnosti i muzičke kulture u srednjim stručnim školama ili gimnazijama, koji se susreću sa novim odeljenjem ili novom generacijom, mogu se lako raspitati od prethodnih nastavnika, svojih kolega, o pređašnjim uspesima pojedinih učenika. Takođe, razgovorom sa roditeljima i prethodnim nastavnicima, nastavnik se informiše o eventualnim uspesima darovitog pojedinca u vidu samostalnih nastupa, grupnih nastupa, muzičke kreativnosti, sviranja nekog instrumenta, izražajnog pevanja, ljubavi prema muzici, učestvovanja na školskim priredbama, učestvovanja u školskom horu ili orkestru, učešća na muzičkim takmičenjima, angažovanju u muzičkim aktivnostima itd. Međutim, tu se ne završava nastavnikov posao u identifikaciji muzički nadarenih učenika, već tu tek počinje. Nastavnik ima težak zadatak da uoči i prepozna muzički talentovane učenike u srednjoj stručnoj školi ili gimnaziji, upravo zbog plana i programa koji ne nalaže umetničko izvođenje muzike sviranjem ili pevanjem pesama. Aktivnost učenika i brzo savlađivanje gradiva na časovima muzičke kulture i umetnosti ne mora nužno značiti da je učenik muzički talentovan. Slušanje muzike na časovima muzičke kulture i umetnosti u srednjim stručnim školama i gimnazijama jeste propisano planom i programom. Aktivno slušanje muzike donekle nam može pomoći u identifikaciji učenikovog umetničkog doživljaja kompozicije, emotivnog doživljavanja kompozicije, argumentaciji o dopadanju ili nedopadanju dela, afinitetima ka određenim kompozicijama ili muzičkim stilovima, pa čak i uvid u neke elemente muzikalnosti, ako učenik ume da reprodukuje melodiju slušane kompozicije pevanjem, sviranjem, pa čak i pevušenjem i sviranjem ritma prstima, dlanom, šakom, olovkama po klupi i sl. Audicija za školski hor ili orkestar je jedan od načina za identifikaciju darovitih, gde se na vrlo direktan način ispituje učenikova muzikalnost sistemom vežbica za intoniranje, ritmiku, izražajnost itd. Nastavnik će, u razgovoru sa učenicima i roditeljima, saznati i koji učenici su završili nižu muzičku školu ili uporedo pohađaju nižu ili srednju muzičku školu, i pokušati da ovakve učenike motiviše na dalji razvoj, školovanje, napredovanje, podržavati ga, imati odgovore na učenikova pitanja o instrumentu koji svira, kompozicijama koje svira i sl. Naglašava se kompetentnost i stručnost nastavnika kao glavni faktor u radu sa muzički nadarenom decom.

Nastavnik će u razgovoru sa učenicima saznati koja umetnička dešavanja posećuju, koncerte, vannastavne sadržaje, razgovaraće sa njima o njihovom muzičkom ukusu i tražiti jasna objašnjenja za dopadanje ili nedopadanje određenih muzičkih stilova. Potrebno je da nastavnik bude upoznat sa savremenim muzičkim dešavanjima kako bi sa učenicima mogao razgovarati i o ovoj oblasti.

Istraživanje, koje su sproveli Avramović i Vujačić (2009), pruža uvid u način na koji nastavnici razlikuju darovite učenike od nedarovitih. Na osnovu toga, odgovori učitelja i nastavnika osnovnih i srednjih škola mogu se klasifikovati po sledećim kriterijumima:

- darovitost je lična sposobnost učenika
- darovitost se otkriva kroz nastavni proces
- darovitost je oblik socijalne aktivnosti.

Trud učenika, koji su aktivni, brzo uče i pamte, reprodukuju teoretsko znanje na časovima muzičke kulture i umetnosti, treba da se nagradi, ali opet, ne znači da su ovakvi učenici muzički talentovani. Nastavniku muzičke kulture kreativnost učenika treba biti na samom vrhu lestvice u raspoznavanju darovitih učenika. Ona će se uglavnom kod učenika ispoljiti smislom za muzičku improvizaciju, muzičku maštu, sposobnošću umetničkog, izražajnog izvođenja pevanjem i/ili sviranjem, učestvovanjem u školskom horu ili orkestru, samostalnim nastupanjem pevanjem ili sviranjem, osećajem za aktivno slušanje muzike, željom za novim i čestim muzičkim aktivnostima, radoznalošću za nove, nepoznate muzičke pravce, posećivanjem muzičkih manifestacija i događaja itd.

Rad sa muzički nadarenim učenicima

Načini rada sa nadarenim učenicima treba da budu raznovrsni i primereni vrsti učeničke nadarenosti. Ipak, postoje neki opšti (zajednički) zahtevi u pogledu rada sa njima.

Prvi zahtev se odnosi na mogućnost izbora u pogledu sadržaja, predmeta, vrste aktivnosti. Sledeći se odnosi na način njihovog rada (proučavanja, saznavanja): individualni, u parovima, u malim grupama, po vlastitom opredeljenju. Veoma je važan zahtev u pogledu fleksibilnog korišćenja vremena u razredu i izvan razreda, naročito za starije učenike tj. srednjoškolce. Značajna je mogućnost korišćenja biblioteke u školi i van škole, fonoteke u školi i van škole, Interneta, kao i kabineta u školi za nastavni predmet muzička kultura ili muzička umetnost, kao i grupni ili individualni odlasci na muzička dešavanja, manifestacije, festivale, takmičenja, koncerte itd. Za efikasniji rad, važnu ulogu mogu da imaju mentori za pojedine oblasti ili pitanja, koji mogu da budu van škole (neki od roditelja ili stručnjaci iz bliže socijalne sredine, nastavnici iz muzičkih škola), a koji su spremni da rade sa mladima.

Da bi socijalna komunikacija među učenicima bila dobra i prijateljska, potrebno je da povremeno (kada za to postoje razlozi), daroviti učenici u svom odeljenju saopšte neke zanimljive rezultate svojih istraživanja ili zanimljivih saznanja iz oblasti muzike, odsviraju neku kompoziciju, ukoliko znaju da sviraju neki instrument, ili otpevaju neku kompoziciju i tako uspostave dijalog i razmenu tih saznanja sa vršnjacima pa ostvare specifičan način učenja, slušanja i saznavanja koji će svima biti zanimljiv i izvan školske rutine.

Ali, osnovni i glavni uslov je da škola i nastavnici prihvataju darovite, i da budu nklonjeni prema njihovim potrebama, i spremni za njihovo primereno obrazovanje i vaspitanje. Samo takav stav nastavnika i škole će obezbediti klimu, atmosferu, u kojoj je moguć uspešan razvoj i manifestovanje darovitosti i kreativnosti (Đoređević: 2005).

Nastavnik u radu sa darovitim učenicima mora napustiti poziciju predavača, koja je toliko dominantna u našoj školi. On treba da aktivira, motiviše, savetuje, posreduje između učenika i različitih izvora znanja, upućuje učenike u različite tehnike učenja i vežbanja, organizuje rad i tako dalje. Istovremeno, on mora biti osoba od poverenja,

savetnik i prijatelj svojim učenicima, mora shvatiti da svaki učenik ima svoj stil učenja ili vežbanja, svoj tempo, svoja specifična interesovanja, način razmišljanja. Neki učenici vole da uče sami, drugi vole da rade sa partnerom, treći u grupi. Sve te detalje treba da prate odgovarajuće stimulacije od strane nastavnika. On se, dakle, ne može ponašati kao da su svi učenici isti. Ukoliko želi da njihov zajednički rad rezultira odgovarajućim efektima, nastavnik će uvek nastojati da kombinuje potencijalnu darovitost sa stilom učenja učenika. Nastavnik svoje aktivnosti mora usmeriti na konkretnog učenika, a tek potom na programske sadržaje koji su predmet zajedničke aktivnosti (Špijunović: 2004).

Uspostavljanje adekvatnih komunikacijskih odnosa u radu sa darovitim učenicima, takođe je važan zadatak za svakog nastavnika. Najmanje efikasna nastavna atmosfera je ona u kojoj nastavnik ostvaruje jednosmernu komunikaciju sa učenicima u odeljenju. Nešto je efikasnija dvosmerna komunikacija između nastavnika i učenika, a još efikasnija dvosmerna komunikacija, u kojoj je osim nastavnika i učenika, prisutna komunikacija između samih učenika, a najefikasnija je kada nastavnik postane saradnik u grupi, saradnik koji podstiče dvosmernu komunikaciju među svim članovima grupe, uključujući i sebe.

U radu sa nadarenim učenicima, ali i ne samo sa njima, često treba postavljati takve probleme koji će upućivati učenike na međusobnu saradnju u cilju dolaženja do rešenja.

Nastavnik treba tako da radi sa nadarenim učenicima da oni oseće zadovoljstvo i radost u učenju i vežbanju, da postavlja ciljeve koji su im dostupni i da ih nauči da se raduju kada ti ciljevi budu ostvareni. Radost zbog ostvarenog cilja mogla bi biti i najvažniji motivacioni faktor za nadarene učenike. Osim konačnog cilja, važan je i put koji je učenik prešao do tog cilja. Taj je put, sa aspekta razvoja sazajnih sposobnosti učenika, ponekad važniji nego rezultat koji je učenik ostvario.

Zadatak je nastavnika takođe da učenicima pruži što više prilika za aktivnosti u muzici (horsko pevanje, sviranje nekog instrumenta, sviranje u školskom orkestru, bendu, solo pevanje), jer se nikada ne zna na kom području će se manifestovati učenikova darovitost (Špijunović: 2004).

Podsticanje darovitosti u školi

Kada se govori o podsticanju darovitosti, onda se misli na akt stvaranja i njegov rezultat, ali naglasak je više na procesu stvaranja nego na samoj realizaciji. To je težnja da se postigne nešto novo, ma koliko ono bilo skromno, nasuprot imitaciji ili reprodukciji prema modelu.

Darovitost se može kultivirati tako što će se utvrđivati, unositi određeni ciljevi i vrednosti i razvijati određena svojstva ličnosti koja omogućavaju pojedincu da bude otvoreniji za vlastite ideje i da misli na fleksibilan, nezavisan i imaginativan način. Stoga je podsticanje darovitosti izuzetan i važan zadatak roditelja, škole, društva. U tom pravcu, obrazovanje i vaspitanje treba da pruže različite mogućnosti kako bi ih daroviti iskoristili na najbolji mogući način (Đorđević: 2005).

Da bi se došlo do željenih rezultata u podsticanju darovitosti, neophodni su uslovi od kojih su bitni sledeći:

- društvena podrška darovitih
- raznovrsni oblici obrazovanja i vaspitanja
- odgovarajući programi namenjeni darovitim i kreativnim
- poseban način rada sa darovitim i kreativnim.

Kao osnova i okvir društvene podrške darovitosti jesu odgovarajući zakoni i propisi. U tom smislu, treba pomenuti ustanovljenje različitih diploma, pohvala i priznanja.

Dobar primer sastavljanja programa za darovite i kreativne učenike predstavlja veliki projekat Rut Martinson (Martinson: 1964). Ovaj projekat je obuhvatio 17 različitih tipova programa za osnovnu i srednju školu, koji su bili podeljeni u tri grupe:

1. Obogaćeni programi u redovnim razredima
2. Akceleracija
3. Specijalno grupisanje učenika.

U ovom obimnom projektu mereni su efekti eksperimentalnih programa na: znanje, sposobnost kritičkog mišljenja, motivaciju za učenje i samorazumevanje. Na kraju primene ovog projekta utvrđen je napredak eksperimentalnih grupa (razreda) u svim navedenim oblastima. Prema mišljenju nastavnika, koji su učestvovali u ovom projektu, eksperimentalni programi su imali uticaja na motivaciju darovitih, ali i na motivaciju svih ostalih učenika.

Uloga nastavnika u razvijanju potencijala darovitosti učenika

Savremena istraživanja su ukazala na to da je nastavnik jedan od najvažnijih i odlučujućih faktora u ranoj identifikaciji i u radu sa darovitim učenicima. Od nastavnikovog mišljenja u velikoj meri zavisi da li će, i kada, neki učenik biti identifikovan kao darovit, i, da li će na vreme imati odgovarajuće stručno vođstvo u razvoju potencijala svoje darovitosti. Uloga nastavnika u razvoju potencijala darovitosti učenika od neprocenjive je važnosti.

Visoke školske ocene mogu da budu pokazatelj viših intelektualnih sposobnosti, ali ne moraju biti i dovoljan indikator za kreativne sposobnosti učenika. Ponekad su nastavnici skloni da darovitost učenika procenjuju na osnovu izvesnih karakteristika ličnosti iz socijalne sfere.

Nastavnici, koji daju redovne i opširne povratne informacije, postižu bolje rezultate kod svojih učenika, od onih koji to ne čine. Važno je naglasiti ispravne odgovore, ali ne na način da se pozitivna informacija svede na pohvalu. Pohvala predstavlja verbalno ili afektivno izražavanje društvene nagrade koja premašuje običnu afirmaciju. Nastavnici stvarno moraju pokazati visoka očekivanja kako bi učenici ostvarili svoj akademski potencijal. Ustanovljeno je da, kada nastavnici očekuju od učenika da rade uspešno i pokazuju napredovanje u intelektualnom razvoju, učenici zaista i postižu taj stepen očekivanja. Obrnuto, kada nastavnici komuniciraju na način koji ne određuje očekivanja, učenikove karakteristike i napredovanje u razvoju opadaju. Nedostatak nastavnikovog učešća ili zainteresovanosti za učenikovo postignuće je najvažniji faktor učenikovog otuđenja. Efekti nastavnikovih očekivanja, u pogledu stepena postignuća, nastaju kao posledica njihovog uticaja na učenikov stepen očekivanja (Lalić: 2004).

Uspešni nastavnici shvataju razvoj kreativnosti učenika kao krajnji cilj učenja i čine sve da ga ostvare. U komunikaciji sa svojim nastavnicima, učenici najveću pažnju obraćaju na njihovu ličnost, ponašanje i stručnost. Pozitivna svojstva ličnosti nastavnika koje učenici najčešće navode obuhvataju humanost, dobrotu, čestitost, naklonost prema učenicima, otvorenost, smisao za šalu, iskrenost, ljubaznost i lepo ponašanje, uvažavanje i poštovanje učenika, razumevanje njihovih potreba i problema, poverenje u učenika i zainteresovanost za njih. Slede obeležja nastavnikovog ponašanja koja oblikuju ukupnu komunikaciju i njegov pedagoški rad: uvažavanje mišljenja učenika, osetljivost za oseća-

nja učenika, spremnost da pomogne učeniku, tumačenje ponašanja učenika na najbolji mogući način, ohrabrivanje i podsticanje učenika, briga o učenicima, vođenje dijaloga sa učenicima. Treću grupu čine karakteristike koje govore o nastavnikovoj stručnosti: poznavanje struke i nastavne discipline, sposobnost lepog i ubedljivog izražavanja, stvaralački rad usmeren na pripremanje nastave i rada sa učenicima, predavačka sposobnost, organizacione sposobnosti.

Maksić (2006) navodi da se u okviru ispitivanja, sprovedenog sa nastavnicima muzike, došlo do podataka koji idu u prilog tvrdnji o uticaju posvećenosti nastavničkom pozivu na uspešnost rada sa decom. Među nastavnicima, obuhvaćenim ispitivanjem, bilo je moguće razlikovati tri grupe. Prva grupa nastavnika, koju čini približno trećina ispitanih (31%), snažno je orijentisana na obrazovni proces i pedagošku karijeru. Ovi nastavnici imaju kompetentnost u podučavanju, stručno se usavršavaju, često su članovi žirija na takmičenjima i predavači na majstorskim kursovima, ali oni sami nisu aktivni izvođači. Pedagoške aktivnosti ovih nastavnika govore o izuzetnoj angažovanosti koja proizilazi iz prirode profesije i iz spremnosti nastavnika da u velikoj meri učestvuju u vannastavnim oblicima rada sa učenicima. Vannastavni rad nije obavezan za nastavnika, ali se ovakav pristup odražava povoljno na postignuće njihovih učenika. Ovi nastavnici imaju snažnu unutrašnju motivaciju, a izbor pedagoške orijentacije bio je njihova lična odluka.

Dругу grupu nastavnika, koji su uključeni u ispitivanje, čine oni nastavnici koji su u suštini orijentisani na razvoj svoje karijere u muzici (24%). Oni su aktivni izvođači koji imaju visok stepen ličnog obrazovanja. Izvestan broj nastavnika iz ove grupe pozivan je za člana žirija ili predavača na majstorskim kursovima. Ovi nastavnici nemaju visoka postignuća u oblasti vaspitno-obrazovnog rada.

Preostali nastavnici, koji su obuhvaćeni ispitivanjem, čine treću grupu (45%). Ovi nastavnici ne ističu se ni kao predavači ni kao izvođači, i sa promenljivim uspehom obavljaju obe delatnosti. Većina nastavnika, koji rade u školama, dolazi iz treće grupe. Imajući u vidu opisanu strukturu nastavnika, zaključuje se da je potrebno, u cilju povećanja kvaliteta nastavnog osoblja i poboljšanja uspeha u radu sa učenicima, da nastavnici imaju mogućnost izbora i obavljaju posao nastavnika kada to žele. S druge strane, bilo bi dobro, kada bi se mogao, umanjiti broj onih koji rade kao nastavnici bez takve motivacije.

Različita svojstva nastavnika doprineće muzičkoj uspešnosti učenika u zavisnosti od nivoa uspešnosti koji se razmatra. Učenici će imati veći broj učešća i visoke rezultate na takmičenjima, a zatim i veći broj javnih nastupa, ukoliko imaju visoko kompetentne nastavnike, koji imaju jasnu pedagošku profesionalnu orijentaciju. Najprediktivnija mera pedagoške uspešnosti nastavnika je postignuće njegovih učenika na takmičenjima. Za nešto niže vidove izvođačke uspešnosti, kao što je javni nastup, značajni su već pomenuti aspekti ličnosti nastavnika, saradničko-podsticajni aspekti odnosa sa nastavnikom i stručni i profesionalni kvaliteti nastavnika (Maksić: 2006).

Faktor stručnosti nastavnika u radu sa muzički nadarenim učenicima

Potrebe osposobljavanja, školovanja i usavršavanja nastavnika za rad sa darovitim učenicima naglašavaju mnogi autori koji se bave problemima identifikovanja i razvoja darovitih učenika. Ukazuje se na nepotpunost i siromaštvo programskih sadržaja u pripremanju nastavnika za rad sa darovitim učenicima. Složene i veoma značajne zadatke razvijanja darovitih učenika nastavnici mogu uspešno realizovati samo sistematskim, stručnim

osposobljavanjem i usavršavanjem u cilju podizanja znanja i sposobnosti za rad sa darovitim učenicima, kako na osnovnim studijama, kroz uvođenje problema darovitosti u neke kurikularne sadržaje, pedagoških, psiholoških i metodičkih predmeta za nastavni kadar, tako i na postdiplomskim, magistarskim, master, doktorskim ili specijalističkim studijama. U sve većem broju razvijenih zemalja usavršavanje nastavnika za rad sa nadarenim organizuje se u centrima za inovacije i usavršavanje nastavnika, nastavničkim fakultetima i institutima.

Pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke discipline u nastavnim planovima i programima u našoj zemlji su marginalizovane. Malo pažnje se poklanja i pedagoško-didaktičkoj i metodičkoj praksi budućih nastavnika.

Neophodnost školovanja i usavršavanja nastavnika za rad sa darovitim učenicima uslovljen je višestrukim društvenim, pedagoškim i profesionalnim potrebama i razlozima (Jovanović: 2004).

Kompetencije nastavnika

Kvalitet obrazovanja učenika u velikoj meri zavisi od sistema znanja, umjenja, sposobnosti i veština nastavnika, tj. od profesionalnih kompetencija koje predstavljaju sposobnost obavljanja posla. Profesionalne kompetencije nastavnika, ili ključne sposobnosti, svrstane su u tri osnovne kategorije i to (Bjekić: 1999): pedagoške, programske i komunikacione kompetencije.

Profesionalne kompetencije nastavnika u Srbiji se definišu kroz pojam standard zanimanja, veština i sposobnosti nastavnika. Standard zanimanja nastavnika su društveno očekivane uloge nastavnika i trebalo bi da budu osnova za pružanje pomoći fakultetima u definisanju sadržaja obuke potrebne za buduće nastavnike, pružanje pomoći mentorima za rad sa pripravnicima. Standardi mogu da budu i pomoć institucijama, stručnim društvima koja se bave stručnim usavršavanjem, kao i pomoć nastavnicima prilikom određivanja potreba za profesionalnim razvojem. Cilj profesionalnog razvoja nastavnika je da usmeri razvoj učenika, tako da on postane sposoban i obrazovan, intelektualno samostalan i socijalno integrisan.

Da bismo došli do glavnih oslonaca kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika, potrebno je sagledati motivaciju, kao jedan od bitnih faktora koji podstiče i održava stalnost stručnog usavršavanja. Motivacija za profesionalni razvoj nastavnika ne zavisi samo od pojedinca, već i od okruženja. U svakoj školi postoje pojedinci koji su motivisani za stalno stručno usavršavanje, ali ukoliko se u ustanovi ne podstiče i ne promovise profesionalni razvoj, zainteresovanost se može smanjivati ili u potpunosti nestati. Škola, koja na različite načine motiviše zaposlene da se usavršavaju, doprinosi i održavanju postojećeg interesovanja i uključuje i ostale nastavnike u proces, a sve to vodi ka povećanju kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada.

Pored motivacije za profesionalni razvoj nastavnika bitan je i lični profesionalni razvoj, timski rad i horizontalno učenje. Lični plan profesionalnog razvoja treba da bude zasnovan na analizi sopstvenih profesionalnih potreba, kao i na analizi potreba škole. Timski rad doprinosi boljem ostvarivanju profesionalnog razvoja zaposlenih u ustanovi, pod uslovom da se odvija po principima koji obezbeđuju uzajamnu usaglašenost i produktivnost. Horizontalno učenje, ili "učenje jednih od drugih", podrazumeva različite vidove organizovanog i planiranog prenošenja znanja, ili razmene profesionalnog iskustva, između nastavnika u školi i nastavnika iz ostalih škola (Stipić: 2011).

Profesionalni razvoj nastavnika

Najmoćniji pokretač društva je upravo obrazovanje. Ono zahteva primenu inovacija u cilju kvalitetnijeg rada, kompetentnog učenika i nastavnika. Poslednjih godina se promovise "učenje tokom čitavog života". Aktivnosti koje obrazovanje pretvaraju u celoživotni proces mogu se iskazati kao tri komponente celoživotnog učenja:

- Formalno obrazovanje – predstavlja ograničeno, redovno, hijerarhijski strukturisano učenje, koje vodi sticanju svedočanstava i diploma, u osnovnim, srednjim školama i na fakultetima.

- Informalno obrazovanje – predstavlja neplanirano, individualno, najčešće lično inicirano obrazovanje. Stiće se na osnovu svakodnevnog iskustva, socijalizacijom, čitanjem knjiga i literature, komunikacijom sa drugim ljudima, praćenjem emisija edukativnog karaktera. Nekada se posmatra i naziva slučajno učenje ili učenje u hodu.

- Neformalno obrazovanje – predstavlja organizovane i planirane sadržaje koji se odvijaju van formalnog sistema obrazovanja (seminari, obuke, kursevi i sl.). To su aktivnosti koje podstiču individualno učenje, sticanje različitih znanja, veština, razvoj stavova i vrednosti, aktivnosti koje su komplementarne formalnom obrazovanju.

Profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju je sveobuhvatni proces koji uključuje stvaranje uslova i razrađenu strategiju na nivou društvene zajednice za planirani i kontinuirani proces stručnog usavršavanja i sopstvenog profesionalnog razvoja. Profesionalni razvoj treba posmatrati kao zahtev od opšteg značaja za profesiju, ali i kao unutrašnju potrebu pojedinca. Na taj način on postaje deo procesa unapređivanja kvaliteta obrazovno-vaspitne prakse.

Vizija celoživotnog učenja i kontinuiranog profesionalnog razvoja zahteva nastavnika koji će znati kritički da razmišlja, koji je osposobljen za refleksiju i evaluaciju, koji zna da potraži ili osigura preduslove za razvoj svakog pojedinačnog učenika, koji podstiče i podržava učenike u procesu učenja, ali i nastavnika koji je spreman i kompetentan da timski radi sa drugim kolegama, saradnicima, roditeljima, partnerima iz drugih organizacija i institucija sa kojima škola saraduje. To znači da nastavnik gubi tradicionalnu ulogu, prilagođava se novim okolnostima i prihvata neke nove uloge. Konkretno od njega se očekuje:

- Stručnost. To je tradicionalna karakteristika dobrog nastavnika i ona ostaje od esencijalne važnosti. Dobar nastavnik je važan izvor znanja i razumevanja. Međutim, način na koji nastavnici stiču znanje treba da se promeni: akcenat treba da bude na permanentnom usavršavanju, a ne na početnom obrazovanju.

- Pedagoške veštine. One su takođe esencijalne, ali u izmenjenom kontekstu. U okviru opredeljenja za učenje tokom celog života, nastavnici moraju biti kompetentni da prenose široku lepezu veština koje uključuju motivaciju za učenje, kreativnost i kooperaciju, umesto da na prvo mesto stavljaju sposobnost memorisanja činjenica ili uspeha na testiranju.

- Poznavanje tehnologije je nova ključna karakteristika profesionalizma. Najvažnije je razumeti tehnologiju u smislu pedagoškog potencijala, i mogućnosti njene integracije u strategije učenja.

- Organizacijske kompetencije i kolaboracija. Nastavnička profesija se više ne može posmatrati kao individualna kompetencija; ona sve više inkorporira sposobnost funkcionisanja kao deo "organizacije za učenje".

– Fleksibilnost. Nastavnici moraju prihvatiti da se zahtevi mogu promeniti nekoliko puta u toku njihove profesionalne karijere, i ne interpretirati profesionalnost kao izgovor za otpor promenama.

– Otvorenost je veština koju mnogi nastavnici tek treba da nauče: sposobnost rada sa roditeljima na takav način da on bude komplementaran drugim aspektima profesionalne uloge nastavnika.

Drugim rečima, od nastavnika se očekuje da, kroz kontinuirani profesionalni razvoj i odgovornu participaciju u svim segmentima školske stvarnosti, doprinosi kako kvalitetnijem obrazovanju učenika, tako i sopstvenom rastu i razvoju. Time se kvalitet rada nastavnika dovodi u direktnu vezu sa njegovim stručnim usavršavanjem i profesionalnim razvojem. Iz toga proizilazi da profesionalno usavršavanje nastavnika direktno utiče na kvalitet obrazovnog procesa, odnosno bolji uspeh i efektivniji razvoj učenika, i njihovo uključivanje u život i rad (Stipić: 2011).

Citirana literatura

- Avramović, Z., i Vujačić, M. (2009). Odnos nastavnika prema darovitim učenicima. *Pedagoška stvarnost*, 55 (9/10): 878–889.
- Bjekić, D. (1999). *Profesionalni razvoj nastavnika*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Đorđević, B. (2005). *Darovitost i kreativnost dece i mladih*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Ivić, I. (1988). *Identifikacija i obuhvat obdarenih: Uspostavljanje sistema rada sa talentovanom decom i omladinom*. Beograd: Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
- Jovanović, B. (2004). Školovanje i usavršavanje nastavnika za rad sa darovitim učenicima, U: G. Gojkov (ur.), *Strategije podsticanja darovitih* (Zbornik 10), (342–349). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Palov".
- Lalić, N. (2004). Uloga nastavnika u podsticanju motivacionih aspekata darovitosti, U: G. Gojkov (ur.), *Zbornik više škole za obrazovanje vaspitača: Strategije podsticanja darovitih, Strategije podsticanja darovitih* (Zbornik 10), (375–381). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Palov".
- Maksić, S. (1993). *Kako prepoznati darovitog učenika*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. (2006). *Podsticanje kreativnosti u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Martinson, R. (1964). *Summary of the final report of California Study*. California State Department of Education.
- Radoš, K. (1998). *Psihologija muzičkih sposobnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Stipić, M., i Grandić, R. (2011). Profesionalni razvoj nastavnika – put do kvalitetnog obrazovanja. *Pedagoška stvarnost*, 57(3–4): 198–209
- Špijunović, K. (2004). Uloga nastavnika u identifikaciji i radu sa potencijalno darovitim učenicima, U: G. Gojkov (ur.), U: G. Gojkov (ur.), *Strategije podsticanja darovitih* (Zbornik 10), (349–358). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Palov".

ATTITUDE OF TEACHERS TOWARDS MUSICALLY GIFTED STUDENTS IN GRAMMAR SCHOOLS AND VOCATIONAL HIGH-SCHOOLS

Ivana Milošević

Abstract

Besides parents and schools, the teachers as well have a major role in identification of gifted students, in their acquisition of basic knowledge, improving skills, improving self-esteem and capability of solving various tasks. Attitude of teachers towards gifted students is based on the role which is imposed on the teacher and his ability to take advantage of his role maximally.

The success in implementing this role is directly related to the personal traits of a teacher. They should be different from the routine teachers and have personal qualities. They are extremely capable, distinguished by open-mindedness, flexibility and high self-respect, being involved in personal and professional development. They are enthusiastic (highly motivated and devoted to their professional call), having a talent for establishing social relations with children (patience, sensitivity, sense of humour and good communication skills).

Key words: ability, musical talent, teacher, student.